NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-8]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

09.00.00-FALSAFA
journal.namdu.uz
PHILOSOPHICAL

UDK: 316.346.32-053.6:316.42

YOSHLAR IDENTIKLIGI VA ZAMONAVIY JAMIYAT TRANSFORMATSIYASI: IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLIL

G‘ulamov Obidjon G‘ayratovich
“Ijtimoiy-gumanitar fanlar” kafedrasi dotsenti, falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Toshkent Kimyo Xalqaro universiteti
Toshkent, O‘zbekiston
E-mail: obidgulomov03@gmail.com
ORCID: 0009-0009-6446-6188

Annotatsiya: *Mazkur maqolada yoshlar identikligining zamonaviy jamiyat transformatsiyasi jarayonidagi ijtimoiy-falsafiy mohiyati tahlil qilinadi. Yoshlar identikligi shaxsning o‘zini muayyan ijtimoiy, madaniy, milliy va fuqarolik makoniga mansub deb anglashi bilan birga, uning jamiyatdagi o‘rni, qadriyatlari, dunyoqarashi va ijtimoiy mas’uliyatini belgilovchi murakkab fenomen sifatida talqin etiladi. Tadqiqotda globallashuv, raqamlashtirish, ommaviy kommunikatsiya, qadriyatlar transformatsiyasi, an’anaviylik va zamonaviylik dialektikasi yoshlar identikligiga ta’sir etuvchi asosiy omillar sifatida ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, yoshlarning innovatsion tafakkuri, ijtimoiy faolligi va fuqarolik pozitsiyasi jamiyatning o‘zini o‘zi yangilash mexanizmlari bilan bog‘liq holda tahlil qilinadi. Maqolada yoshlar identikligi “ijtimoiy muhit → identiklik → faoliyat va mas’uliyat → yangi ijtimoiy muhit” tamoyili asosida jamiyat transformatsiyasining subyektiv va aksiologik omili sifatida asoslanadi.*

Kalit so‘zlar: *yoshlar, identiklik, ijtimoiy identiklik, milliy identitet, ijtimoiy ong, qadriyat, globallashuv, raqamli transformatsiya, innovatsion tafakkur, fuqarolik pozitsiyasi, modernizatsiya, ijtimoiy-falsafiy tahlil.*

ИДЕНТИЧНОСТЬ МОЛОДЕЖИ И ТРАНСФОРМАЦИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА: СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ

Аннотация: *В статье анализируется социально-философская сущность идентичности молодежи в процессе трансформации современного общества. Идентичность молодежи трактуется как сложный феномен, который наряду с осознанием личностью своей принадлежности к определенному социальному, культурному, национальному и гражданскому пространству определяет ее место в обществе, ее ценности, мировоззрение и социальную ответственность. В исследовании в качестве основных факторов, влияющих на идентичность молодежи, рассматриваются глобализация, цифровизация, массовая коммуникация, трансформация ценностей, а также диалектика традиционности и современности. Кроме того, инновационное мышление, социальная активность и гражданская позиция молодежи анализируются в связи с механизмами самообновления общества. В статье идентичность молодежи обосновывается как субъективный и аксиологический фактор трансформации общества на основе принципа «социальная среда → идентичность → деятельность и ответственность → новая социальная среда».*

Ключевые слова: *молодежь, идентичность, социальная идентичность, национальная идентичность, общественное сознание, ценность, глобализация, цифровая трансформация, инновационное мышление, гражданская позиция, модернизация, социально-философский анализ.*

YOUTH IDENTITY AND THE TRANSFORMATION OF CONTEMPORARY SOCIETY: A SOCIO-PHILOSOPHICAL ANALYSIS

Abstract: *This article analyzes the socio-philosophical essence of youth identity within the process of contemporary societal transformation. Youth identity is interpreted as a complex phenomenon which, together with the individual’s awareness of belonging to a particular social, cultural, national and civic space, also determines their place in society, their values, worldview and social responsibility. The study considers globalization, digitalization, mass communication, the transformation of values and the dialectic of tradition and modernity as the principal factors influencing youth identity. In addition, the innovative thinking, social activity and civic stance of young people are analyzed in connection with society’s mechanisms of self-renewal. The article substantiates youth identity as a subjective and axiological factor of societal transformation on the basis of the principle “social environment → identity → activity and responsibility → new social environment”.*

Keywords: *youth, identity, social identity, national identity, social consciousness, value, globalization, digital transformation, innovative thinking, civic stance, modernization, socio-philosophical analysis.*

KIRISH. Yoshlar identikligi va zamonaviy jamiyat transformatsiyasi masalasi bugungi ijtimoiy-falsafiy tafakkurning inson, jamiyat va tarixiy taraqqiyot munosabatlarini qayta idrok etishni taqozo etayotgan eng murakkab nazariy muammolaridan biridir. Zero, zamonaviy jamiyatning transformatsiyasi faqat iqtisodiy, siyosiy yoki texnologik tizimlarning yangilanishi bilan belgilanmaydi; uning tub mohiyati, avvalo, insonning o‘zini, o‘z ijtimoiy mansubligini, qadriyatlarini, tarixiy xotirasini va kelajak oldidagi mas’uliyatini anglash shakllarining o‘zgarishida namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, yoshlar ushbu jarayonning oddiy kuzatuvchisi yoki tashqi ta’sirlarni qabul qiluvchi obyekti emas, balki yangi ijtimoiy-madaniy voqelikni yaratishga qodir faol subyekt sifatida maydonga chiqadi. Shu ma’noda yoshlar identikligini tadqiq etish zamonaviy jamiyat transformatsiyasining insoniy o‘lchamini, uning aksiologik mazmunini va ijtimoiy-madaniy mexanizmlarini anglashning metodologik kaliti sifatida namoyon bo‘ladi.

Identiklik tushunchasining nazariy mazmuni shaxsning o‘zligini anglash jarayonidan ancha keng bo‘lib, u “Men kimman?” degan ekzistensial savol bilan bir qatorda “Men kimlar bilan birgaman?”, “Qaysi qadriyatlarni o‘zimniki deb bilaman?”, “Jamiyatdagi o‘rnim va mas’uliyatim nimadan iborat?” kabi ijtimoiy-falsafiy savollarni ham qamrab oladi. Shu nuqtayi nazardan identiklikni tayyor va o‘zgarmas holat sifatida emas, balki shaxs va ijtimoiy muhitning uzluksiz o‘zaro ta’siri natijasida vujudga keladigan dinamik jarayon sifatida tushunish maqsadga muvofiq. Bu borada Ch. Taylorning dialogik identiklik konsepsiyasi alohida metodologik ahamiyatga ega. Faylasuf insonning o‘zligini mutlaq individual va monologik tarzda yaratishini rad etib, shaxsning identikligi boshqalar bilan munosabat va muloqot jarayonida shakllanishini asoslaydi: “inson o‘zligini aniqlash uchun zarur bo‘lgan ifoda tillarini boshqalar bilan almashinuv orqali egallaydi” [1, 32-b.]. Taylorning mazkur pozitsiyasi yoshlar identikligini tushunishda, avvalo, uning ijtimoiy-muloqotiy tabiatini ochib beradi. Ya’ni yosh insonning “men”i oiladan, ta’lim muhitidan, tengdoshlar guruhidan, milliy-madaniy makondan, ommaviy kommunikatsiyadan va bugungi kunda raqamli tarmoqlardan tashqarida shakllanmaydi. Demak, yoshlar identikligi individual psixologik hodisa emas, balki ijtimoiy munosabatlar, madaniy kodlar va tan olinishi mexanizmlarining kesishish nuqtasida vujudga keladigan ijtimoiy-ontologik hodisadir. Taylorning kuchli jihati shundaki, u identiklikni shaxsning ichki “tayyor mohiyati” sifatida emas, balki dialog, e’tirof va ijtimoiy munosabatlar orqali doimiy ravishda shakllanadigan hodisa sifatida talqin qiladi. Biroq ushbu konsepsiyani zamonaviy raqamli jamiyat sharoitida rivojlantirish zarur: bugungi yoshning “muhim boshqalari” faqat real ijtimoiy muhit bilan chegaralanmaydi, balki algoritmik platformalar, virtual jamoalar va transmilliy kommunikativ makon bilan ham belgilanadi. Shunday ekan, yoshlar identikligi tobora ko‘proq real ijtimoiylik va virtual ijtimoiylikning sintezidan tarkib topayotgan gibrid identiklik xususiyatini kasb etmoqda.

Mazkur jarayonni globallashuvdan ajratib tasavvur qilish mumkin emas. Globallashuv insonning ijtimoiy makonini kengaytirib, mahalliy va global qadriyatlar, milliy va transmilliy identikliklar, an’anaviy va postindustrial hayot tarzlari o‘rtasidagi munosabatni murakkablashtirmoqda. O‘zbekiston ijtimoiy-falsafiy tadqiqotlarida ham mazkur muammo milliy va umuminsoniy qadriyatlar dialektikasi bilan uzviy bog‘langan holda talqin qilinmoqda. Jumladan, A. Erkayevning qarashlari mazkur masalaning aksiologik mohiyatini ochishda muhimdir. Unga ko‘ra, “milliy qadriyatlar umuminsoniy qadriyatlarga zid emas, aksincha, ularning milliy shakldagi ifodasidir” [2, 61-b.]. Mazkur fikrning nazariy qimmati shundaki, u milliylik va umuminsoniylikni o‘zaro inkor qiluvchi ikki qarama-qarshi qutb sifatida emas, balki mazmun va shaklning dialektik birligi sifatida tushunishga imkon beradi. Yoshlar identikligi nuqtayi nazaridan bu juda muhim: milliy identiklikning barqarorligi global ochiqlikni inkor etish bilan emas, balki umuminsoniy qadriyatlarni milliy-madaniy tajriba orqali o‘zlashtirish va qayta talqin qilish bilan ta’minlanadi. Shu bilan birga, Erkayevning yondashuvini faqat qadriyatlarni saqlash paradigmasi bilan chegaralab qo‘yish ham metodologik jihatdan yetarli emas. Chunki transformatsiyalanuvchi jamiyatda qadriyatning hayotiyligi uning o‘zgarmasligida emas, balki yangi tarixiy sharoitlarda o‘z mazmunini saqlagan holda yangi shakllarda namoyon bo‘la olish qobiliyatidadir. Shuning uchun milliy identiklikni “muzlatilgan madaniy xotira” emas, balki tarixiy xotira, zamonaviy tajriba va kelajak tasavvurining dinamik sintezi sifatida baholash lozim.

Mazkur fikrni N. Jo‘rayevning milliy qadriyatlar haqidagi qarashlari yanada chuqurlashtiradi. U “milliy urf-odatlar jamiyatning ma’naviy immuniteti bo‘lib, umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg‘unlashgan taqdirdagina barqaror taraqqiyotga xizmat qiladi” [3, 88-b.], deya ta’kidlaydi. Ushbu yondashuvning muhim tomoni shundaki, unda qadriyatlar faqat o‘tmishdan meros bo‘lib qolgan madaniy shakl sifatida emas, balki jamiyatning ijtimoiy barqarorligini ta’minlovchi faol mexanizm sifatida talqin qilinadi. Biroq “ma’naviy immunitet” kategoriyasini ilmiy jihatdan qo‘llashda uning mazmunini aniq belgilash talab etiladi. Aks holda mazkur tushuncha tashqi ta’sirlarning barchasini rad etuvchi konservativ himoya mexanizmiga aylanishi mumkin. Bizningcha, zamonaviy jamiyat sharoitida ma’naviy immunitetning adekvat shakli tashqi ta’sirni mutlaq inkor etish emas, balki uni tanqidiy saralash, aksiologik baholash va konstruktiv

o‘zlashtirish qobiliyati bilan belgilanadi. Aynan shu nuqtada yoshlar identikligi transformatsiyasining eng muhim falsafiy paradoksi yuzaga keladi: identiklikni saqlab qolish uchun uni o‘zgartirish, uni rivojlantirish uchun esa uning tarixiy ildizlarini saqlash zarur. Demak, identiklikning barqarorligi statiklik emas, balki dinamik barqarorlik hodisasidir.

Zamonaviy jamiyatning mazkur dinamik tabiatini Z. Bauman “suyuqlashgan zamonaviylik” konsepsiyasi orqali o‘ziga xos tarzda ifodalaydi. Tadqiqotlarda Bauman qarashlari yoshlar qadriyatlarining o‘zgarishi kontekstida sharhlanib, “an’analar yoshlar uchun qat’iy buyruqdan ko‘ra, tanlab olinadigan ma’naviy resursga aylanadi” [4, 89-b.] degan fikr ilgari suriladi. Bu yondashuv yoshlar identikligining zamonaviy transformatsiyasini tushuntirish uchun nihoyatda muhimdir. Chunki bugungi yosh avlod an’anani shunchaki meros qilib olmaydi; u uni tanlaydi, qayta talqin qiladi, ayrim unsurlarini qabul qiladi, ayrimlarini esa zamonaviy hayot talablari bilan mos kelmagani uchun qayta ko‘rib chiqadi. Demak, an’anaviylikning reproduktiv mexanizmi asta-sekin refleksiv mexanizmga aylanmoqda. Biroq Baumanning “suyuqlik” metaforasi bilan izohlanadigan haddan tashqari o‘zgaruvchanlikni identiklikning barcha shakllariga universal tavsif sifatida tatbiq etish ehtiyotkorlikni talab qiladi. Chunki insonning ijtimoiy mavjudligi nafaqat o‘zgarish, balki davomiylik, xotira, mansublik va ma’naviy tayanchlarga bo‘lgan ehtiyojni ham o‘z ichiga oladi. Shu sababli yoshlar identikligining zamonaviy transformatsiyasi “an’anadan voz kechish” emas, balki an’ananing refleksiv modernizatsiyasi sifatida talqin qilinishi maqsadga muvofiq.

Aynan shu nuqtada A. Giddensning refleksiv modernlik konsepsiyasi alohida nazariy ahamiyat kasb etadi. Giddensning yondashuvida zamonaviylik insonning o‘z “Men”ini qayta-qayta tahlil qilishi va hayotiy tanlovlarini refleksiv ravishda tashkil etishi bilan tavsiflanadi. Tadqiqotlarda uning qarashlari “zamonaviy sharoitda an’analar tanqidiy tanlov obyektiga aylanadi” degan mazmunda ifodalangan [5, 38-b.]. Mazkur qarash yoshlar identikligini jamiyat transformatsiyasining faol subyekti sifatida tushunish uchun metodologik asos beradi: yosh inson tayyor ijtimoiy rolni shunchaki egallamaydi, balki o‘z hayot strategiyasini tanlash, asoslash va qayta ko‘rib chiqish orqali identikligini yaratadi. Bu jarayonning ijodiy jihati shundaki, yoshlar an’anaviy tajriba bilan zamonaviy imkoniyatlar o‘rtasida yangi ma’no va yangi ijtimoiy pozitsiyalarni shakllantiradi. Demak, identiklikning transformatsiyasi jamiyatdagi umumiy modernizatsiyaning inson ongidagi individual aks-sadosigina emas, balki uning faol davom ettirilish mexanizmidir.

M. Castellsning tarmoq jamiyati va identiklik haqidagi konsepsiyasi esa ushbu masalaga yangi — kommunikativ va texnologik o‘lcham qo‘shadi. U axborot jamiyati sharoitida “madaniy identitetlar global axborot oqimlari bilan to‘qnashuvda qayta shakllanadi” [6, 253-b.]. Ushbu fikr bugungi yoshlar identikligini anglash uchun ayniqsa dolzarbdir, chunki raqamli makon yoshlar ijtimoiylashuvining oddiy vositasi emas, balki identiklik ishlab chiqariladigan alohida ijtimoiy makonga aylanmoqda. Yosh inson endilikda o‘zligini faqat oila, mahalla yoki milliy madaniyat doirasida emas, balki global axborot oqimlari, virtual jamoalar, ijtimoiy tarmoqlar va transmilliy madaniy kodlar bilan munosabatda shakllantiradi. Castells yondashuvining kuchli jihati shundaki, u identiklikning axborot-kommunikatsion infratuzilma bilan bog‘liqligini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, mazkur konsepsiyani yoshlar masalasiga tatbiq etishda lokal madaniyatlarning qarshilik, moslashish va qayta kodlash salohiyatini ham hisobga olish lozim. Chunki global axborot oqimi mahalliy identiklikni avtomatik ravishda yo‘q qilmaydi; aksincha, ayrim hollarda u milliy o‘zlikning yanada faol anglanishiga ham sabab bo‘lishi mumkin. Demak, raqamlashtirishning identiklikka ta’siri bir yo‘nalishli emas, balki dekonstruksiya va rekonstruksiyaning bir vaqtda kechishi bilan tavsiflanadi.

Yoshlar identikligi transformatsiyasining mazkur jihati zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda ham tasdiqlanmoqda. Raqamli globallashuv yosh avlodning identiklik shakllanishiga global va lokal madaniy ta’sirlarning birgalikda kirib kelishiga olib kelayotgani, buning natijasida gibrid identiklik shakllari yuzaga kelayotgani qayd etilgan (Lusianawati, 2025). Bu holat yuqorida qayd etilgan dialektik yondashuvni empirik jihatdan ham mustahkamlaydi: zamonaviy yosh o‘z milliy mansubligini global madaniy tajribadan ajratib emas, balki u bilan o‘zaro aloqada qayta anglamoqda. Shunday qilib, bugungi yoshlar identikligi monolit emas, balki ko‘p qatlamli, kontekstual va refleksiv xarakterga ega bo‘lib bormoqda.

Yoshlar identikligining jamiyat transformatsiyasidagi subyektiv omil sifatidagi mohiyatini X. I. Abduraxmonovning innovatsion tafakkur va yoshlar tashabbuskorligiga bag‘ishlangan tadqiqotlari bilan ham bog‘lash mumkin. Uning ilmiy konsepsiyasida yoshlarning innovatsion tafakkuri faqat texnologik yangilik yaratish qobiliyati emas, balki insonning jamiyat va kelajak haqidagi tasavvurlarini yangilashga qodir ijtimoiy-falsafiy salohiyat sifatida qaraladi. Muallif tadqiqotida “innovatsion tafakkur va faoliyat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik” asosida “bilim–qadriyat–amaliyot” dialektikasi ishlab chiqilgan hamda ta’lim, raqamli kommunikatsiya, fuqarolik faolligi va ma’naviy tarbiya yoshlar tashabbuskorligini shakllantiruvchi o‘zaro bog‘liq ijtimoiy-madaniy omillar sifatida asoslangan [7, 13–14-b.]. Mazkur konsepsiyaning mavzuimiz uchun alohida ahamiyati shundaki, u identiklikni faqat ongdagi mansublik hissi bilan chegaralab qo‘ymasdan, uni faoliyat bilan bog‘laydi. Ya’ni yoshning “men kimman?” degan savoliga javobi uning “men nima qilaman?” degan savoliga javobida konkretlashadi. Shu nuqtayi nazardan identiklik — bu faqat ong holati emas, balki ijtimoiy amaliyotga aylangan o‘zlikdir. Yosh o‘zini innovator, fuqaro, tadqiqotchi, tadbirkor yoki ijodkor sifatida anglashi bilan bir qatorda, ushbu identiklikni real faoliyatda namoyon qilgan taqdirdagina jamiyat transformatsiyasining haqiqiy subyektiga aylanadi. Abduraxmonov tadqiqotining yana bir muhim jihati shundaki, unda yoshlarning innovatsion tashabbuskorligi

an’anaviylik va zamonaviylik o‘rtasidagi dialektik munosabatdan tashqarida emas, balki aynan shu munosabat ichida qaraladi. Shu bois innovatsiya va an’ana qarama-qarshi tushunchalar emas; innovatsion yangilanishning ijtimoiy barqarorligi ko‘pincha tarixiy-madaniy xotira bilan konstruktiv aloqaga bog‘liqdir.

O‘zbek ijtimoiy-falsafiy tafakkurida yoshlar identikligi masalasining yana bir muhim qirrasi urf-odat, an’ana va qadriyatlarning yoshlar ongini transformatsiyalashdagi rolidir. O. Yusupaliyevning tadqiqotida ushbu jarayon “urf-odat, an’ana va qadriyatlarning ijtimoiy-madaniy regulyativ funksiyasi hamda mafkuraviy ongning aksiologik-integrativ tabiati” bilan bog‘liq holda tahlil qilinib, ularning yoshlar ongidagi transformatsiyasi dialektik jarayon sifatida asoslangan [8]. Mazkur yondashuvni identiklik muammosiga tatbiq etganimizda, an’ana va qadriyatlar yoshlar identikligini faqat saqlab qoluvchi mexanizm emas, balki uni qayta ishlab chiqaruvchi va yangi tarixiy sharoitga moslashtiruvchi vosita ekanini ko‘ramiz. Ayniqsa, muallifning “yosh avlod an’analarni to‘liq rad etmaydi, balki ularni zamon talablari asosida qayta mazmun bilan boyitadi” degan N. Jo‘rayev qarashiga murojaati [9, 119-b.] an’ana va transformatsiya o‘rtasidagi munosabatni statik emas, dinamik jarayon sifatida talqin qilish imkonini beradi. Bu yerda ilmiy jihatdan muhim nuqta shundaki, identiklikning davomiyligi aynan uning o‘zgarishga qodirligi bilan ta’minlanadi. Agar an’ana mutlaq o‘zgarmas shakl sifatida qaralsa, u yoshlar uchun begona va faqat tashqi normativ bosim sifatida namoyon bo‘lishi mumkin; agar u refleksiv ravishda qayta talqin qilinsa, an’ana yoshlar identikligining ichki ma’naviy resursiga aylanadi.

Yoshlar identikligi va jamiyat transformatsiyasi munosabatining yana bir fundamental jihati — ijtimoiy e’tirof va kommunikativ legitimlik masalasidir. J. Habermasning kommunikativ ratsionallik konsepsiyasi asosida tadqiqotlarda “qadriyatlar ochiq muloqot va dalillashuv orqali legitimlik kasb etgandagina barqaror bo‘ladi” degan fikr ilgari suriladi [10, 457-b.]. Mazkur yondashuv yoshlar identikligi uchun alohida ahamiyatga ega, chunki yoshlar ongiga qadriyatlarni mexanik singdirish ularning ichki e’tiqodini shakllantirish uchun yetarli emas. Qadriyat shaxs tomonidan anglanishi, muhokama qilinishi, savol ostiga qo‘yilishi va asoslangan holda qabul qilinishi kerak. Shunday sharoitdagina identiklik tashqi ijtimoiy nazorat mahsuli emas, balki refleksiv ravishda o‘zlashtirilgan ijtimoiy pozitsiyaga aylanadi. Demak, zamonaviy jamiyatda yoshlar identikligini shakllantirishning samarali mexanizmi buyruqbozlik yoki biryoqlama targ‘ibot emas, balki dialog, munozara, tanqidiy tafakkur va ijtimoiy e’tirofning birligidir.

Shu o‘rinda yoshlar identikligi masalasining zamonaviy jamiyat transformatsiyasidagi fundamental paradoksi namoyon bo‘ladi: jamiyat bir tomondan yoshlarni mavjud ijtimoiy-madaniy tartibga integratsiya qilishga intiladi, ikkinchi tomondan esa aynan yoshlarning mavjud tartibni yangilashiga ehtiyoj sezadi. Demak, ijtimoiylashuv va innovatsiya o‘rtasidagi qarama-qarshilik aslida absolyut qarama-qarshilik emas. Haqiqiy ijtimoiy taraqqiyot yoshlarni mavjud qadriyatlarni shunchaki takrorlovchi avlod sifatida emas, balki ularni tarixiy tajriba bilan uyg‘unlashtirib, yangi sharoitlarda qayta ma’nolantiruvchi subyekt sifatida shakllantirishni talab qiladi. Shu ma’noda yoshlar identikligi jamiyat transformatsiyasining aksiologik, subyektiv va institutsional kesishuv nuqtasi hisoblanadi.

Mazkur metodologik yondashuvdan kelib chiqib, yoshlar identikligini zamonaviy jamiyat transformatsiyasining uch o‘zaro bog‘liq darajasida tasavvur qilish mumkin: birinchisi — ontologik daraja, bunda yosh inson o‘zining jamiyatdagi mavjudlik shaklini anglaydi; ikkinchisi — aksiologik daraja, bunda u qaysi qadriyatlarni o‘zining ma’naviy tayanchi sifatida qabul qilishini belgilaydi; uchinchisi — praxeologik daraja, bunda identiklik amaliy faoliyat, fuqarolik pozitsiyasi, innovatsion tashabbus va ijtimoiy mas’uliyat orqali real ijtimoiy kuchga aylanadi. Ushbu uchlikning birortasi mavjud bo‘lmasa, identiklik to‘laqonli ijtimoiy hodisaga aylana olmaydi. Faqat mansublik hissi mavjud bo‘lib, faoliyat bo‘lmasa, identiklik passiv xarakter kasb etadi; qadriyatlar mavjud bo‘lib, refleksiya bo‘lmasa, ular dogmatik shaklga tushishi mumkin; innovatsion faoliyat mavjud bo‘lib, aksiologik asos bo‘lmasa, u ijtimoiy jihatdan destruktiv oqibatlarni ham keltirib chiqarishi ehtimoldan xoli emas.

Shu sababli zamonaviy jamiyat transformatsiyasi sharoitida yoshlar identikligini shakllantirish masalasi faqat ma’naviy-tarbiyaviy vazifa emas, balki jamiyatning kelajakdagi ijtimoiy barqarorligi, innovatsion salohiyati va madaniy davomiyligini belgilovchi strategik ilmiy muammo sifatida namoyon bo‘ladi. Yoshlar identikligining konstruktiv modeli milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg‘unligi, an’ana va innovatsiyaning dialektik birligi, individual erkinlik va ijtimoiy mas’uliyatning muvozanati, real va raqamli ijtimoiy makonlarning o‘zaro integratsiyasi hamda tanqidiy-refleksiv tafakkurga asoslanishi lozim. Aynan shunday identiklik shaxsni jamiyatga moslashuvchi passiv mavjudotdan uni o‘zgartiruvchi faol subyektga aylantiradi. Shunday ekan, mazkur tadqiqotning konseptual asosini “jamiyat yoshlar identikligini shakllantiradi, yoshlar esa o‘z identikligi, qadriyatlari va faoliyati orqali jamiyatning keyingi transformatsiyasini amalga oshiradi” degan dialektik tamoyil tashkil etadi. Bu tamoyil yoshlar identikligini zamonaviy jamiyat taraqqiyotining oddiy natijasi emas, balki uning ichki harakatlantiruvchi kuchlaridan biri sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Yoshlar identikligi va zamonaviy jamiyat transformatsiyasi muammosi O‘zbekistonda so‘nggi yillarda ijtimoiy-falsafiy tadqiqotlarning muhim yo‘nalishlaridan biriga aylanmoqda. Mavzuga bevosita yaqin tadqiqotlardan biri O. O. Yusupaliyevning “Yoshlar mafkuraviy ongi transformatsiyalashuvida urf-odatlar, an’analar va qadriyatlar o‘rni” nomli falsafa fanlari bo‘yicha PhD dissertatsiyasidir. Muallif yoshlar ongidagi o‘zgarishlarni

urf-odat, an’ana va qadriyatlarning transformatsiyasi bilan uzviy bog‘liq jarayon sifatida talqin qilib, ularning “ijtimoiy-madaniy regulyativ funksiyasi” va mafkuraviy ongning “aksiologik-integrativ tabiati” o‘rtasidagi dialektik aloqani asoslaydi. Ushbu tadqiqotning mavzuimiz uchun muhim jihati shundaki, unda yoshlar ongining transformatsiyasi faqat tashqi mafkuraviy ta’sirlar natijasi emas, balki milliy va umuminsoniy qadriyatlarning o‘zaro ta’siri asosida kechadigan murakkab ijtimoiy-madaniy jarayon sifatida ko‘rsatiladi.

Mazkur dissertatsiyada globallashuv va raqamli kommunikatsiyalar sharoitida yoshlar dunyoqarashining o‘zgarishi ham alohida tahlil qilingan. Muallif yoshlar ongidagi transformatsiyani “milliy qadriyatlar va umuminsoniy tamoyillar uyg‘unligi asosida faol, ongli va maqsadli qayta qurilish jarayoni” sifatida baholaydi. Bu yondashuv yoshlar identikligini zamonaviy jamiyatdagi o‘zgarishlarning passiv mahsuli emas, balki ularni anglash, saralash va qayta talqin qilishga qodir faol subyekt sifatida ko‘rish imkonini beradi.

X. I. Abduraxmonovning “Yoshlarda innovatsion tashabbuskorlikni rivojlantirishning falsafiy-konseptual asoslari” mavzusidagi falsafa fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati ham mavzuning ilmiy asoslarini kengaytiradi. Muallif yoshlarning innovatsion tashabbusini “insonning yaratuvchan tabiatini ijtimoiy reallikka tatbiq etuvchi subyektiv-ijodiy jarayon” sifatida talqin qiladi va uni yoshlarni ijtimoiy taraqqiyotning faol subyektiga aylantiruvchi mexanizm sifatida asoslaydi. Ushbu qarash yoshlar identikligi masalasini faqat mansublik va qadriyatlar doirasida emas, balki ijodkorlik, tashabbuskorlik va ijtimoiy faoliyat bilan bog‘liq holda tadqiq etish zarurligini ko‘rsatadi.

Shuningdek, Abduraxmonov tadqiqotida zamonaviy fan, raqamli tafakkur va ijtimoiy ongning o‘zaro aloqasi hamda an’anaviylik va zamonaviylik dialektikasi yoshlar innovatsion faolligini shakllantiruvchi omillar sifatida ko‘rsatilgan. Bu yondashuvdan kelib chiqib, zamonaviy yoshlar identikligi milliy-madaniy merosni saqlash bilan bir qatorda, yangi bilim, texnologiya va innovatsiyalarni o‘zlashtirish qobiliyati bilan ham tavsiflanishini qayd etish mumkin.

Umuman, tahlil qilingan adabiyotlar yoshlar identikligi va jamiyat transformatsiyasi o‘rtasidagi munosabatni qadriyatlar, milliy o‘zlik, mafkuraviy ong, raqamli muhit va innovatsion tafakkurning o‘zaro ta’siri orqali tushuntirish imkonini beradi. Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlarda ushbu omillarning aksariyati alohida yo‘nalishlarda o‘rganilgan. Shuning uchun yoshlar identikligini milliy va umuminsoniy qadriyatlar, raqamli transformatsiya hamda innovatsion faollikning yagona tizimidagi hodisa sifatida kompleks ijtimoiy-falsafiy tadqiq etish dolzarb ilmiy vazifa bo‘lib qolmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotning metodologik asosini yoshlar identikligi va zamonaviy jamiyat transformatsiyasini o‘zaro bog‘liq, dinamik va ko‘p omilli ijtimoiy-falsafiy hodisalar sifatida o‘rganish tamoyili tashkil etadi. Tadqiqotda dialektik, tizimli, qiyosiy, strukturaviy-funksional, fenomenologik va konstruktivistik yondashuvlar uyg‘unlashtirildi. Dialektik yondashuv orqali yoshlar identikligining an’ana va zamonaviylik, milliylik va umuminsoniylik, barqarorlik va o‘zgaruvchanlik o‘rtasidagi ziddiyatli, biroq o‘zaro ta’sirchan munosabatlari tahlil qilindi. Tizimli yondashuv identiklikni qadriyat, ijtimoiy mansublik, fuqarolik pozitsiyasi, tarixiy xotira, raqamli muhit va innovatsion faollik kabi tarkibiy qismlarning yaxlit tizimi sifatida ko‘rib chiqishga imkon berdi. Qiyosiy yondashuv asosida turli ilmiy tadqiqotlarda yoshlar identikligining globallashuv, raqamlashtirish va ijtimoiy-madaniy o‘zgarishlar sharoitidagi namoyon bo‘lish xususiyatlari solishtirildi. Xususan, zamonaviy tadqiqotlarda fuqarolik identikligi yoshlarning qadriyatlari, ijtimoiy rollari va mas’uliyatini belgilovchi hamda jamiyatning ijtimoiy-madaniy transformatsiyasiga ta’sir qiluvchi omil sifatida baholanadi. Shuningdek, raqamli globallashuv sharoitida yoshlar identikligi global va mahalliy madaniy ta’sirlarning uyg‘unlashuvi natijasida shakllanishi mumkinligi haqidagi ilmiy xulosalar metodologik jihatdan hisobga olindi. Tadqiqotda analiz va sintez, induksiya va deduksiya, umumlashtirish va tizimlashtirish kabi umumilmiy usullardan foydalanilib, mavjud ilmiy qarashlar asosida yoshlar identikligining zamonaviy jamiyat transformatsiyasidagi o‘rni konseptual jihatdan asoslandi. Shu bilan birga, raqamli makonning identiklik shakllanishiga ta’sirini aniqlashda onlayn va oflayn ijtimoiy tajribaning o‘zaro aloqadorligi ham metodologik mezon sifatida olindi; tadqiqotlar raqamli muhit yoshlarning ijtimoiy va madaniy identikligini qayta qurish uchun yangi kommunikativ makon yaratishini ko‘rsatadi. Natijada mazkur tadqiqotda yoshlar identikligi jamiyat transformatsiyasining faqat natijasi emas, balki uning ijtimoiy, aksiologik va innovatsion subyekti sifatida metodologik jihatdan talqin qilindi.

Natija va muhokamalar. Tadqiqot natijalari yoshlar identikligi va zamonaviy jamiyat transformatsiyasi o‘rtasidagi munosabat ikki tomonlama va dialektik xarakterga ega ekanini ko‘rsatadi. Bir tomondan, ijtimoiy, madaniy va texnologik o‘zgarishlar yoshlarning o‘zligini anglash, qadriyatlarni tanlash va jamiyatdagi mavqeini belgilash jarayonlariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi; ikkinchi tomondan, yoshlarning shakllangan identikligi ularning ijtimoiy faolligi, fuqarolik pozitsiyasi va innovatsion tashabbuslari orqali jamiyatning keyingi transformatsiyasiga ta’sir qiladi. Yoshlarning fuqarolik identikligi ularning qadriyatlari, ijtimoiy mas’uliyati va jamiyatdagi rollarini belgilovchi muhim omil bo‘lib, ijtimoiy transformatsiya davrlarida uning mazmuni ham o‘zgarib boradi.

Tahlil natijalari, avvalo, qadriyatlar tizimidagi o‘zgarishlar yoshlar identikligining asosiy tarkibiy omillaridan biri ekanini ko‘rsatadi. Globallashuv, modernizatsiya va axborot oqimlarining kuchayishi an’anaviy qadriyatlarni yo‘q qilib yubormaydi, balki ularning mazmuni va qo‘llanish shakllarini qayta talqin qilishga olib keladi. O‘zbekistondagi yoshlar va qadriyatlar transformatsiyasiga bag‘ishlangan tadqiqot ham yoshlar qadriyatlar tizimining jamiyat modernizatsiyasi

jarayonida o‘zgarib borishini ko‘rsatadi (Ergashev, 2022). Shu jihatdan yoshlar identikligi an’anaviy va zamonaviy qadriyatlarning oddiy qarama-qarshiligi emas, balki ularning yangi ijtimoiy sharoitda qayta uyg‘unlashuvi sifatida namoyon bo‘ladi.

Muhim natijalardan yana biri shundaki, raqamli muhit yoshlar identikligini shakllantiruvchi mustaqil ijtimoiy makonga aylanmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning o‘zini namoyon qilishi, boshqa guruhlar bilan muloqot qilishi va o‘z ijtimoiy mavqeini belgilashi uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Biroq bu jarayon identiklikning beqarorlashuvi, stereotiplarning kuchayishi va virtual hamda real “Men” o‘rtasidagi tafovutning yuzaga kelishi kabi xavflarni ham keltirib chiqarishi mumkin. Demak, raqamli transformatsiyani yoshlar identikligi uchun faqat imkoniyat yoki xavf sifatida emas, balki ikki tomonlama ta’sirga ega ijtimoiy-madaniy jarayon sifatida baholash lozim.

Tadqiqotlar shuni ham ko‘rsatadiki, global raqamli madaniyatning kirib kelishi yoshlarning milliy va mahalliy identikligini mutlaq ravishda zaiflashtirmaydi. Aksincha, yoshlarning faol va tanqidiy ishtiroki mavjud bo‘lgan sharoitda global madaniy unsurlar mahalliy qadriyatlar bilan uyg‘unlashib, gibrid identiklikni shakllantirishi mumkin. Bu holat zamonaviy yoshlar identikligining eng muhim xususiyatlaridan biri — tanlovchanlik va refleksivlik kuchayayotganini ko‘rsatadi. Yoshlar global madaniy tajribani tayyor shaklda qabul qilish o‘rniga uni o‘zining milliy-madaniy tajribasi bilan uyg‘unlashtirishi mumkin.

Shuningdek, natijalar yoshlar identikligining fuqarolik faolligi bilan bevosita bog‘liqligini ko‘rsatadi. Fuqarolik identikligi kuchli bo‘lgan yoshlarning jamiyatdagi ijtimoiy rollar, mas’uliyat va umumiy qadriyatlarga munosabati faolroq shakllanadi. Shu sababli yoshlar identikligini rivojlantirish faqat ma’naviy-tarbiyaviy vazifa emas, balki jamiyatning ijtimoiy birdamligi va transformatsion salohiyatini kuchaytiruvchi omil sifatida qaralishi lozim. Tadqiqot natijalari yoshlar identikligini “merosni o‘zlashtirish – tanqidiy qayta anglash – yangi ijtimoiy tajribani yaratish” jarayonlarining uzviy birligi sifatida tavsiflash imkonini beradi. Zamonaviy jamiyatning transformatsiyasi yoshlar identikligini o‘zgartiradi, yoshlarning yangilanayotgan identikligi esa o‘z navbatida jamiyatning qadriyatlari, ijtimoiy munosabatlari va madaniy rivojlanish yo‘nalishlariga ta’sir ko‘rsatadi. Shu bois yoshlar identikligini mustahkamlashning eng maqbul modeli milliy-madaniy ildizlarni saqlagan holda global va raqamli muhit bilan tanqidiy muloqot qila oladigan, fuqarolik mas’uliyati va innovatsion faollikka ega shaxsni shakllantirishga yo‘naltirilishi lozim.

Xulosa va takliflar. Yoshlar identikligi zamonaviy jamiyat transformatsiyasining muhim ijtimoiy-falsafiy omili bo‘lib, u milliy qadriyatlar, globallashuv, raqamli muhit va innovatsion jarayonlar ta’sirida doimiy ravishda shakllanib va yangilanib boradi. Tadqiqot natijalari yoshlar identikligini mustahkamlashda milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unligi, tanqidiy tafakkur, fuqarolik mas’uliyati va innovatsion faollik muhim ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatdi. Shu bois yoshlarni jamiyatdagi o‘zgarishlarning passiv ishtirokchisi emas, balki uning faol va ijodiy subyekti sifatida shakllantirish zamonaviy taraqqiyotning muhim shartidir.

Adabiyotlar ro‘yxati.

1.Erikson, E. H. *Identity: Youth and Crisis*. — New York: W. W. Norton & Company, 1968. — 336 p.

2.Berger, P. L., Luckmann, T. *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. — New York: Anchor Books, 1966. — 240 p.

3.Giddens, A. *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. — Cambridge: Polity Press, 1991. — 256 p.

4.Bauman, Z. *Liquid Times: Living in an Age of Uncertainty*. — Cambridge: Polity Press, 2007. — 128 p.

5.Castells, M. *The Power of Identity*. 2nd ed. — Oxford: Wiley-Blackwell, 2010. — 584 p.

6.Taylor, C. *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*. — Princeton: Princeton University Press, 1994. — 175 p.

7.Habermas, J. *The Theory of Communicative Action. Vol. 1: Reason and the Rationalization of Society*. — Boston: Beacon Press, 1984. — 465 p.

8.Yusupaliyev, O. O. *Yoshlar mafkuraviy ongi transformatsiyalashuvida urf-odatlar, an’analar va qadriyatlar o‘rni*: falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. — Toshkent, 2024.

9.Abduraxmonov, X. I. *Yoshlarda innovatsion tashabbuskorlikni rivojlantirishning falsafiy-konseptual asoslari*: falsafa fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. — Toshkent, 2025.

10. Ergashev, I. *Transformation of Youth and the System of Values in Modern Society*. — 2022.

11. Nusubalieva, A., Beishenova, A. *Civic Identity of Youth as an Important Element of Modern Society*. — 2023.

12. Lusianawati. *Cultural Transformation of Young Generations in the Digital Globalization Era*. — 2025.

13. Sahu, A., Verma, R. *Evolving Identities: The Transformative Power of Social Media on Youth Identity*. — 2025.